

směš poprej iz steržev izsmukati, kakor ravno pred sajenjem. Zernje za setev mora popolnoma zrelo, čisto in zdravo biti, sicer se turšice snetljivce prime. Nar boljši zernje je v sredi sterža; zernje na obeh koncih je slabši za setev.

### *Kakošno njivo bomo za turšico zbrali?*

Akoravno je turšica skorej z vsako zemljo zadovoljna, le s pretežno ilovko in mokrotno zemljo ne, ji vunder nar bolj služi taka zemlja, kamor je sploh navada pšenico sejati — pšeničiše — to je, mastna, globoka in rahla ilovka, malo s pešenko ali apnjenko zmešana.

Turšica pa se sicer tudi dobro obnaša na močni pešenki, se vé de dobro pognojeni, in je v bolj merzlih létih še v ilovnati pešenki rodovitniši, kakor v pešeni ilovki, ker se una od te poprej in hitreje razgreje, in stori, de turšica pred dozori.

Turšica se zamore po vsih družih sadežih saditi. Sploh jo kmetovavci radi po detelji ali ajdi sadijo; stare skušnje pa učijo, de se turšica tudi več lét zaporedoma na eni njivi práv dobro obnaša. Nobeno žito pa ne potrebuje toliko gnojja kot turšica; turšici ni nikoli preveč pognojeno, in bolj ko ji kmetovavec gnoji, več je bo pridelal. — Kdor tedej nima dovelj gnojja ali sicer rodovitne zemlje, naj raji turšico opusti. — Vsak gnoj ji je dober, posebno pa gnoj izpod serilnikov.

Po turšici se z velikim pridam pšenica seje.

### *Kako bomo njivo za turšico pripravili?*

Tri reči so turšici posebno potrebne: 1) de je njiva dobro zrahljana, 2) de se, kar koli je moč, vès plevél zatare, 3) de je njiva dobro pognojena.

Zatorej je potrebno, de se turšici namenjeno sternaše že poprejšnjo jesen globoko preorje in čez zimo v debeli brazdi ležati pusti, de jo srez dobro prevzame, razdrobi, zrahlja, in plevél pokonča. — Ako pa turšico na deteljše sadiš, ni treba de bi jo poprejšnjo jesen preoral, kér na deteljišu se ni plevéla bati. Enkratno spomladanjsko oranje je na deteljišu dovelj. Na spomlad pa naj se zgodej dovelj gnojja na njivo navozi in v jeseni preorano sternaše še enkrat preorje.

### *Kadaj je čas turšico sejati?*

Kér se je bati, de bi spomladanjska zmerzlina turšici škodovala, se sme še le takrat saditi, ko se ni spomladanjskiga mraza več bati, in ta čas je v naših krajih večidel od svetiga Jurja do srede veliciga travna.

(Dalje sledi.)

### **Ni práv ne, de otroci živino pasejo.**

(Poleg nemškiga.)

(Konec.)

S to dušo in telo močno popačijočo nasledbo se združi še nagnjenje k jezi in terdoserčnosti. Otrók, ki dušne lastnosti živine dovelj ne pozná, hoče, de bi ga ročno na vsako besedo in vselej ubogala. Ako ne gre po poti práv tako, kakor bi bilo otroku po mislih, se mali prevzetnež serdí, jezi, kolne, pretepa živino z bičem, s palico ali ohleškam, jo s kamnjem zavrača, poja in goni in ravna ž njo terdoserčno, lahkomišelnó, de bi odrevenil ga viditi živino tako neusmiljeno in brezvestno mučiti.

To pa ni še vse, kar izvira iz tega, de otroci živino pasejo. Tudi škodo je treba v misel vzeti, ktero živina na polji, v lastnini soseda, ali v srenjskih gojzdnih in občnih pašah napravi, kar se pogosto pripe-

tí, in včasih tudi, brez de bi bili pastirji tega krívi, kjer živina njih moč preséže. Živino po volji staršev sito kar je moč iz paše prignati si otroci vsigdar prizadevajo, in ravno zato se marsikadaj zgodi, de mladi pastirci iz gole malopridnosti, dostikrat tudi povelje staršev spolniti, ki v to svetujejo, ki to storiti rekó in velé, sebi zročeno živino gonijo ali skoz polje po stranskih prepovedanih potih, kjer jo pusté, de se nasiti s pridelki soseda, ali pa jo ženejo v lés (gojzd), kjer mladike germovju in mladim drevesam prireda v silno škodo gojzda, de se po takim celi déli posušé. Od tod pride, de otroci pozabijo besede naturnih postav, besede svetiga pisma, ki veli: „Kar želiš, de bi se tebi ne zgodilo, ne stori tudi družimu“; od tod tudi izvira, de si vso skerb za premoženje bližnjiga iz serca zbrišejo, de si že mladi zvičajin vse polno naberejo, s kterimi lože svoje hudobne dela dopernašajo in zgovarjajo; kar se pa še toliko nagliši zgodi po potuhi očetov, ki jo sinovam dajejo rekoč: Le ženite na sosedov travnik le, samo toliko se varujte, de vas kdo ne zaleze.

Zastonj je tedej upati, de bi se kej prida zredilo iz otroka, ki takó zgodej miloserčnost do živine zgubi, jo lahkomišelnó muči, jo kolne in se roti nad njo, ki se, priča negnjusnih del, le predostikrat v enake dela zapeljata da. Gonja živine na pašo je vzrok, de otrok, kér mora živino pasti in zavolj tega v šolo ne hodi, zad ostane v vsih potrebnih vednostih; de nazadnje celó misli: nar večí zveličanje je, ako ima človek obilno posvetnih reči.

De se šola ob času žetve konča, in ne prične popred, de je delo na polji do maliga dognano, — ali ni to dovelj odloga, de otroci lahko staršem pomagajo in si tudi odpočijejo? Ne vém tedej, zakaj de nekteri deželski učitelji otrokam celó iz šole ostati pripusté, de krave pasejo? Kratko nikar ni práv tako ravnanje!

Ni práv ne po nikakoršni ceni, dragi kmetje! de vaši otroci živino na pašo gonijo. De bi vam pa živina poléti v hlevu ne stala \*), dajte jo čedniku izročiti, ali pa si pastirja najemite enaciga kravam, ovcam, gosam ali prešičem, ki vam tudi vaše vole, ktere rabíte za vožnjo in druge dela, ki niso, de bi se čedniku izročiti dali, na pašo goni. Práv bi bilo tedaj, de bi vsaka vas svojiga čednika imela; tudi bi bilo vošiti, de bi deželska gosposka prepovedala pašo vsim otrokam. —

Pa ne ravno samó zato otroci, kér pasejo, ampak tudi zato, kér kmet bližnje živinske somnje večidel vsaki teden obiskuje, in s sinam vred po pol dneva v kerčmi sedí, de bi se dete pred navadilo barantati in kupčevati z živino, kér posluša prodaj in kupčijo, tolikrat iz šole ostajajo in takó zlo potrebni poduk v nemar pušajo.

### **Kmet na Tominskim.**

Dobroserčni Slovenec rad vpraša, kakó se sémterte svojim bratom godí, in ga veseli, od njih kaj slišati. Od tak miliga serca svojih rojakov prepričan, mislim, de jim bo ljubo, od našiga kmeta na Tominskim, kteri je drugim skorej le po imenu znan in prvi mejak Gorencov, kaj maliga zvediti.

Nekadaj — tako govore sívoglavni starčki — je bil Tominski kmet gospod v primeri sedanjimu, poln denarjev, poln blaga. Zdaj pa se mu druga godí; časi so se spreobrnili in našiga kmeta v mnoge težave in stiske pogreznili. Vzroki te žalostne spremembe so pa tile:

Pervi je, de kmetijstvo s splošnim pomnoženjem ljudi po Tominskim ne raste. Ne pravim sicer, de naši hribi svojih sedanjih prebivavcov niso v stanu rediti; tudi ne tajim, de Tominski griči bi ne zamogli še pol

\*) Reja goveje živine v hlevih prinese kmetovavcam toliko dobička, de je po Nemskim že skorej povsod vpeljana. V Novicah se je ta reč že večkrat opomnila.

polovice od sedanjih stanovavcov s potrebnim živežem preskerbeti; ampak le samo terdim, da naši kmetje bi mogli svoje polje z večji modrostjo obdelovati, ako nočejo kmalo lakote terpeti. Oni bi se mogli tistih koristnih ukov poslužiti, ktere jih zvedeni možje v pridnim in umnim obdelovanju polja učijo; pa naši kmetje so tako čudni, da svojeglavno vse novine zaničujejo, se terdo starih šeg derže, in kdor jih kaj koristniga uči, se mu posmehujejo in družiga ne storé, kakor de stare čase hvalijo in zoper sedanje tožijo. Tudi je po Tominskem še dovolj neobdelaniga sveta, in lahko bi jo sprical, de ga se tretji del zapušeniga leži. K čemu tedej lepe doline sémtertje v nemar pušati, po kterih bi lahko dobro sadje cvetelo in žlahno senó rastlo? K čemu so živini tisti sončni zavodi, po kterih pod brinjem le nepično resje rumeni? — Sej bi se lahko tamkaj detelja kosila in tudi pšenica žela. Ako bi naši kmetje slehernimu svoj kos pašine v last odločili — kar so vender po nekterih vaséh že storili — bi zamogel vsak lepši prostor svojiga déla v njive in travnike spreobrniti; bi si zamogel več klaje pridobiti in paše bi še vender imel zadosti; tudi bi bil v stanu si lepih gojzdov zarediti, iz kterih bi se dal enkrat marsikter goldinar zaslužiti.

Drugi vzrok stiske našiga kmeta so mnogoteri nepotrebni potroški, ktere si razun drugih on sam naloži. In med te štejem prvič: prevelike jutrine ali dote, ki jih naš kmet svojim sinam in hčeram oblubi. On ne pomisli, de druga je obetati, druga pa plačati. Rado se godí, de, ko se zet v danih obljubah goljufaniga vidi, kmalo začne s svojo ženo prepír; ta prepír se potem med tastam in zetam v družinsko sovražstvo zredí, in se zadnjič v nesrečno pravdo zlije, h kateri je Tominski kmet po natori že nagnjen. Taka pravda vgasne večidel še le čez deset lét, kadar sta se že obadva dobro bokala privadila, in si veliko dolga na glavo naložila. — Med take svojovoljne davke drugič štejem tiste denarje, ktere Tominski kmet boginji Sreči v tempeljnu lotrije daruje. Žalostno je, kakošna norost do igre v lotrije se je našiga kmeta polastila! Veseli ga domá brez zabele in solí jedí vživati, samo de zaupljivo pričakuje od perviga igranja svojo zaželjeno številko, in če ničla pride — že íše svoj zaup drugikrat, tretjikrat i. t. d. In tako se godí, de stava stavi roko podaja, in kmetu hišni vogel spodnika.

Tretji vzrok stiske našiga kmeta so nasiljene potrebe, od kterih njegovim predniki niso nič vedili. Te obstoje v obleki kupljeni, in v pijači nepotrebni. Nekadaj so si tominski kmetje obleko domá pridelovali; ovca jim je dala terdno sukno za prustof; po njivah jim je rastlo predivo za platno; zdej pa se našim gorjanam po štiri goldinarje kupljeno sukno še preborno zdi, in pavolnate srajce jim po germih robida vsak dan iz pleč terga. Posebno ženski spol noče od domačih oblačil celó nič več slišati, ampak se le nad pošterkanimi in zabavdanimi kupljenimi pajčevnami raduje. Če sedanjiga Tominskiga kmeta z nekdanjim primeriš, se razločik tak kaže, de je vprašati treba, ali je sedanji nekdanjiga resnično vnuk. — Pa to ni še zadosti. Tudi za pijačo naši kmetje dovelj denarja zaveržejo, in sicer za žganje, kmetice pa so začele kavo si špogati. Pozabile so stariga prigovora: „Kjer pri kmetu kava po kuhnji diši, streha gori.“ Za take pijače, ktere so naši očaki komej po imenu poznali, kolikanj pinj masla gré iz hiše?!

Četerti vzrok siromaštva našiga kmeta je pomanjkanje lepih pot ali vsaj voznih cestá po Tominskem. Ni ga nobeniga kantona, kar jih poznam, tako slabo postreženiga s poti, kakor je ravno naš Tominski. Iz Tomina v Cirknje, ki ste prvi vasi našiga kantona, in med kterima skorej vés drugi Tominski svet leži, se komej in z veliko nevarnostjo prazen vozič pripelje. Zatorej se godí, de naš kmet svoje pridelke težko na

prodaj spravi, in jih le dober kup mora prodajati, kér večidel po poti poskodovani na terg pridejo, kar se posebno s sadjem godí. Kar pa naš kmet sam na tergu kupi, le z veliko silo in polslabši domú privleče. Zraven tega se po tacih gerdih klancih tudi živina neizrečeno terpinči, de večkrat ob življenje pride, kar marsiktera skušnja uči.

Peti vzrok stiske Tominskiga kmeta bi se lahko tudi imenovala slabe létine, ki so poredama bile; — ali slabih létin odvértiti ne stoji v móči človeka, torej podam le perve štiri dragim Tomincam v premišljevanje, s serčnim vošlam, de bi se popravilo, odvértilo in zatérlo, kar koli se da odvértiti, popraviti, ali zatréti.

F. J. Cafov.

## Zahvala Novicam za zelno stiskav-nico.

Naše ženice na Krasu kakor na Teržaškem ne morejo dovelj prehvaliti zelne stiskavnice, izrisane v 47. listu IV. tečaja Novíc, ktera jim je odvzela težavno prekladanje kamnja per zelnih kadéh, kjer so do zdej toliko terpéle; zato pa tudi pravijo: Bog mu daj dobro, ki jo je znašel, to je vender veliko polajšanje! — Ta znajdba se je razširila po Teržaškem in po Krasu; v Terstu dela imenovane stiskavnice (preše) Janez Majnič v Dogaških ulicah, blizo rudečiga mosta, ktere práv dobro služijo, in se lahko vidijo v Barkoli v farovžu, kakor tudi pri J. M. Pertotu v hiši 36; tudi na Krasu pri Mihatu Rebcu, v Berstovici v Povirski fari pod Sesanskim kantonam. Takošne stiskavnice izdeljuje tudi Matevž Stebel v malim Repniku v Sesanskim kantonu, in sicer dober kup: po 2, 3 ali 4 gold. z vsim okovanjem vred.

Ta stiskavnica pa ni le samo, zelno kislino ohraniti, vse hvale vredna, temuč je tudi stiskati vinske tropine, práv koristna in pripravna, posebno pri ubogih kmetih po Istri, na Teržaškem, po Krasu, na Goriskim in povsod, kjer se vino prideluje. Bolj ubožni kmetje, ki imajo nizke hrane ali kleti, v kterih večidel vse svoje pridelke spravljajo, povžijejo tudi do bendime (tergatve) svojo kislino in napravijo takošne shrambe za vino; taki bi si tudi zelno stiskavnicó za vinske tropine stiskati z velikim pridam napravili. Kér je po več krajih navada, de grozdje z nogami v čudrah, v badnjih ali kadéh mestijo; in kér je veliko tacih, ki ne spametno z vinam ravna, kakor v Istri, de ga pustijo toliko časa s tropinami, de jim zagori, de se zgorej tropine posušijo, in se vse skupej spridi, de po tem zgorej suhe tropine poberó, in jih proč veržejo, iz mokrih pa žonto, škavec ali vin piccolo napravljajo, si s takim ravnanjem še večí škodo naključijo, kér jo včasí tudi med vino blodijo in takó vse skupej pokazijo, de poblinjena vina prodati ne morejo, akoravno ga vinokupcam s sledečimi besedami ponujajo: „Ma la sa, qua non cémiga aqua dentro“ to je: tukej ni vode vmes. Kupec pa si misli: Ecco fabula in lupo, to je: kdor se izgovarja, brez de bi tožen bil, se sam toži, de je kriv. (Konec sledi.)

## Obertniška družba.

V obertniško družbo sta vnovič pristopila:

Gosp. P. Ildefonz Šmidt, kapitulár reda benediktinarskiga v Kremsminstru in sadaj kaplan v Eberstalcclju v zgornjim Estrajhu — rojen Krajnc in iskren rodoljub.

Gospod Rebic Jernej, c. k. fajmošter podfare v Barkoli na Teržaškem, neutrudljiv podpornik vsih občnokoristnih naprav.

## Dopis iz Kolovrata.

V Kolovratu je nekdanjim kmetovavcam mogla sadjoreja zlo pri sercu biti. Oni so svojim mlajšim kaj